

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

חיי שרה תשע"ה

פרשת שבוע

כהנים ושרה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

שמה של שרה אמנו בהחלט רומז על כך, שהיא הייתה לא רק דמות מופת בתחום האמהי, אלא שהיא גם תפסה מקום כמנהיגה. שרה מלשון שר ושררה וגם שמה השני יסכה רומז להיותה נסיכה.

בדברינו השבוע נעסוק בשררה בכיוון אחר, תוך דיון בהפטרות פרשת חיי שרה.

לכהן באופן כללי, משמעותו לקחת חלק בשלטון כמו למשל בפסוק:

"וַיִּבְנֶי דָוִד כְּהֹנִים הָיוּ" (שמואל ב' ח' יח).

גם לכהן באופן ספציפי בקודש, משמעותו לקבל שררה. קל וחומר בכהונה הגדולה - תפקיד שמקנה למחזיק בו כח מאוד משמעותי.

ניהול המקדש והאחריות על הדאגה לצרכים הרוחניים, משמעותם שליטה על עמדות מפתח ושלטון על תקציב ענק, שאיננו תלוי

בגביית המיסים של המלך. התרומות למקדש נוהלו בקופה נפרדת, כמוכח ממקורות רבים בתנ"ך ובדברי חז"ל (לא נוכל להאריך

בנקודה זו, בדברינו אלה). הכהן הגדול שלט גם במערכת משפט עצמאית שנקראה "בית דין של כהנים", שלא הייתה כפופה

למערכת בתי הדין הרגילה וגם לא לבית הדין של המלך (עיינו כדוגמא כתובות פרק ראשון משנה ה). מציאות זו גרמה לקלקולים

קשים, כמו למשל בימי בני עלי בשילה או בימי בית שני בירושלים, אז קנו רבים מן הכהנים הגדולים את מעמדם בממון רב

והשחיתו משרה חשובה זו.

בהפטרה השבוע נקרא אודות המאבק סביב שאלה היורש, שהתרחש בירושלים, לקראת הסתלקותו של דוד המלך.

למרות שהיה ברור לציבור כולו כי המועמד המוביל (עיינו בדברינו לפרשת חיי שרה תשס"ה) לשבת על כסאו של דוד הוא בכורה של

חגית - אדניה, בת שבע - אם שלמה תובעת מדוד את קיום ההבטחה להמליך את בנה אחריו.

משני צידי המתנס מתייצבים שני כהנים גדולים שנשאו יחד במשרה עד כה: צדוק - שייצג את בני אלעזר בן אהרון ואביתר - שייצג

את בני אתמר בן אהרון.

בסופו של הליך זה גורשו אביתר ובני משפחתו מן המקדש וממעמדם אל ענתות כפרם כמתואר בכתוב:

"וַיִּלְאַבְיֹתָר הַכֹּהֵן אֶמֶר הַמֶּלֶךְ עֲנֹתָת לֶךְ עַל שְׂדֵיךָ" (מלכים א' ב' כו).

צדוק, לעומת זה, זכה לנהל מעתה את הפן הרוחני של עם ישראל ללא שותף.

ונסה להסביר, מדוע התערבותו של צדוק במחלוקת הייתה במקומה, ואילו מעורבותו של אביתר גררה אחריה תוצאות קשות. הלא

אביתר תמך בבנו בכורו של דוד ולכאורה אין בכך כל פסול.

נבחן את הדברים תוך עיון בפסוקים וננסה להגיע למסקנה, לאיזה התערבות בהכרעה פוליטית של בעלי הנהגה רוחנית יש מקום

ואיזה התערבות פסולה.

מעורבותו של אביתר בהליך מתוארת כך:

"וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו.... וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְעִם אֲבִיָּתָר

הַכֹּהֵן וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרָיו אֲדֹנִיָּה" (שם, א' ה-ז).

היוזם הוא אדניה, המועמד הפוליטי המתנשא והנוהג מנהגי מלכות קודם שנבחר. אדניה היה צריך לנהוג בענווה ולחכות בסבלנות

להכרעתו של אביו המלך, בהתייעצות עם הנביא. ההתערבות של אביתר בשלב זה, משמעותה ניסיון להכריע בשאלת המלכות ואולי

גם ניסיון להבטיח את מעמדו כבעל שררה, גם בחצר המלך הבא.

צדוק לעומתו איננו נוקט כל עמדה. הוא מחכה להכרעת המלך והנביא ורק אז הוא מצטרף לתמיכה בשלמה ונותן לה את ברכתו.

לעומת הכהנים, משרתי הקודש הקבועים, העוסקים בתורת ד' הקבועה והנצחית, שאינם אמורים להיות חלק מ"המשחק הפוליטי",

הנביאים למרות מעמדם הרוחני, הם ודווקא הם, אמורים לומר את דברם=דבר ד' גם בהכרעות פוליטיות, שהרי כל תפקידם איננו

לקבוע הלכה לדורות, אלא לתת את הפן של הוראת שעה, זמנית.

נצל במה זו כדי לקרא לרבנים חכמי התורה, להרחיק את רגליהם מהמגרש הפוליטי.
גם בדברי ימי מדינת ישראל, הערבוביה בין שני התחומים הללו הביאה נזק גדול מתועלת.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ מרת סוזי (שרה) ונג'ובסקי ע"ה נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סג ז"ל
---	--	---	---	--

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה', נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ביעור ירקות בשמיטה, והפקר לפני הביעור

שאלה:

קשה לי לעקוב אחרי התאריכים השונים של ה'ביעור' בשמיטה, לכן אני מעדיף מיד לאחר שאני קונה פירות או ירקות להפקיר אותם. האם זה נכון להפקיר לפני התאריכים המיועדים והאם הביעור תקף?

תשובה:

- א. שאלתך תהיה רלוונטית רק בעוד יותר מחצי שנה, כיון שרוב רובם של הירקות הקדושים בקדושת שביעית, אין צורך בביעור¹. הביעור שייך לפירות שביעית שיש בהם קדושת שביעית, כשהביעור של הפירות הראשונים הוא בסוף שנת השמיטה.
- ב. אם מפקירים את הפירות לפני שחלה עליהם חובת ביעור, ההפקר אינו פוטר אותם מחובת הביעור כשזו תחול².

¹ התורה אומרת שבזמן שאין לבהמה פירות בשדה, כיון שהם נגמרו, צריך להוציא את הפירות גם מהבית. החזון איש (שביעית ג, לא ובעוד מקומות) כותב שאם יש בגבולות עולי מצרים, פירות או ירקות ממין מסוים, אותו המין אינו צריך ביעור גם בשאר המקומות, כיון שלא נחשב שיכלה לחיה מן השדה. הרב שלמה זלמן אויערבך (מנחת שלמה חלק א, נא, אות טו) מוסיף שבאופן שזמן הביעור של המין הוא בשמינית (רוב הפירות), וכשמגיע זמן הביעור, יש פירות שמינית כבר בשדה, אין צריך ביעור (ובכך חולק על החזון איש שביעית סימן טו, סעיף ג) הוא מוסיף וכותב (מעדני ארץ י, יא עמוד 132) שגם באופן שיש פירות שמורים בשדה (לא בבית), זה נקרא שהפירות מצויים בביתם, ולכן אין חובת ביעור. ועיי' מנחת שלמה חלק ג סימן קכג אות ט. ואף שהמקדש דוד (שביעית סימן יד), חולק וכותב שאם הפירות שנשארו בשדה אינם קדושים, אין זה פוטר מחובת ביעור של הפירות הקדושים. (ובספר משפטי ארץ פרק כט הערה 10 מביא דעות נוספות בנושא זה). נהגו לסמוך על פירות היתר מכירה או יבול נוכרים, ולפטור את רוב רובם של הירקות מביעור, מכיון שקיימים בשדות כל הזמן ירקות של גוים או מהיתר מכירה, ורק ירקות שיש זמן שאינם נמצאים בשדה חייבים בביעור.

² המנחת שלמה (הרב שלמה זלמן אויערבך א, נא, אות יח) כותב זאת כדבר פשוט, כיון שחייב הביעור חל רק כאשר כלו הפירות או הירקות לבהמות מהשדות, והרי הפירות הפקר גם מבלי שהוא מפקיר אותם, אם כן ברור שלא יעזור שמפקירים לפני הזמן הדבר ברור גם מהמקור של חובת הביעור, שהוא להוציא מהבית את הפירות או הירקות האסופים, כאשר הם אינם קיימים בשדה, וברור שאין הכוונה להוציא את הפירות ואז לאסוף אותם, כמו כן לדעת רבי שלמה זלמן אויערבך אם הפירות אינם מופקרים כל זמן הביעור, הרי שהפירות נאסרים (מנחת שלמה שם).

מכון "ארץ חמדה" שמח להזמין את הציבור ליהנות מתכנית הלימודים החדשה "שמיטה זה הזמן שלך" מידי שבוע יישלח לנרשמים השיעור השבועי הכולל 4-6 יחידות לימוד, סיכום ומבחן לחזרה עצמית, באמצעות הדוא"ל.

הרשמה בכחובת: shmita@eretzhemdah.org

אנו מאחלים לכם לימוד פורה, מעניין, מעמיק ומועיל שיעצים את שנת השבע של כולנו.

השמיטה יצרה לך דילמות ערכיות? התלבטויות? מטרידה אותך תהיה על מהותה של השמיטה? רוצה לדעת כיצד לנהוג בשנת השמיטה? שמיטה ותוצרת הארץ? נתקלת בשאלה בלימוד?

אתר אותנו

shmita@eretzhemdah.org

שיעור מס' 1
שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?

השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להחמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

לכניסה לשיעור

חמדת הדף היומי

יסוד תפקידו של בית הדין לגיור

הרב דניאל סגרון

אחת השאלות הבערות בימינו היא שאלת בתי הדין לגיור, איזה בית דין יכול לגייר ומדוע דווקא הוא. אך לפני הדיון ההלכתי במעמד בית הדין לגיור, שומה עלינו להבין מדוע יש צורך בבית דין ומהו תפקידו המיוחד של בית דין לגיור.

הגמרא ביבמות (מ"ו ע"ב) מלמדת אותנו שכדי לגייר צריך בית דין:

"אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן גר צריך שלושה - משפט כתיב ביה".

והקשה מו"ר הרב שאול ישראלי זצ"ל (חוות בנימין סימן ס"ז) מספר שאלות שמתוכם נעמוד על מהותו הייחודית של בית הדין לגיור:

א. מדוע בכלל צריך שלושה ולא מספיק שעדים יעידו שהגר מל, טבל וקיבל על עצמו עול מצוות?

ב. לשון הגמרא (יבמות כ"ד ע"ב) הוא 'לא קיבלו גרים בימי דוד ושלמה'. וקשה: "אם הפירוש של 'בפני שלושה' היינו שצריכה הגירות נוכחות של שלושה, כי אז הלשון 'קבלה' אינו הולם, שאין זה תלוי בקבלתם, אלא במעשה הגירות שהאיש עושה בעצמו"?

ג. הגמרא בקידושין (ס"ג ע"ב) שדנה לגבי מקדש אישה לאחר שהיא יתגייר, אומרת שאין הדבר בידו כי מי יימר דמזדקקו לי הני תלתא. וקשה: "מה תוכן 'ההזקקות', הרי יכול להצהיר בפני שלושה מישראל מבלי שיבקש את הסכמתם, או אפילו בפני שלושה דיינים מומחים שיושבים במושב ב"ד, שמקבל על עצמו כל תרי"ג המצוות ודקדוקיהם. וכן יכול הוא לקפוץ ולטבול בפני שלושה ויאמר שמגייר עצמו, ומי מעכב בידו"?

מתוך קושיות אלו, ורבות נוספות, יוצא הרב ישראלי לבאר ולברר את תפקידו הייחודי של בית הדין בתהליך הגיור:

"ברור אם כן, שיסוד עיקרי הגירות כתנאי ראשון, הוא **שכלל ישראל מסכימים לקבל אותו לקהלם**, וזה מתבטא בזה

שבית הדין, שהוא בא כוחם של עם ישראל, מחליטים לקבלו, שמודיעים לו מקצת המצוות והוא מקבלם בפניהם. ועל כן,

כל עוד לא נתקיים תנאי זה, אין בכל פעולות הגירות מצדו כל ממש".

לכן, אומר הרב ישראלי, עיקר מהותה של הגירות היא ההודעה של בית הדין, הנציג הנאמן של עם ישראל, שהעם היהודי מוכן לקבל את הגר לתוך שורותיו, לאחר הסכמת הגר.

משכך, מחדש הרב, כל שאר הפעולות של הגירות הם רק ביטוי של הסכמות של הגר להיות חלק מעם ישראל:

"ועל כן גם עיקר מה שצריך שיהא בפני ב"ד, הוא שקבלת המצוות מצדו שתיעשה בפני הב"ד הוא **גילוי דעת שמסכימים**

לקבלו כגר. ואילו הפעולות מצדו שלאחר כך, המילה והטבילה, מספיק שיהיו בפני שני עדים, שמאשרים שהוא מצדו עשה את הנדרש לכניסתו לכלל ישראל. היסוד העיקרי המכריע בגירות הוא, אפוא, הכניסה לכלל ישראל. משום זה הוא שצריך

שלושה שהם ב"ד שמקבלים אותו בהסכמתו. הפעולה מצדו אינה אלא תנאים הכרחיים לביטוי ההסכמה שמצדו".

על פי יסוד נפלא זה מנהיר לנו הרב ישראלי הלכה עמומה נוספת הקיימת בהלכות גירות. הגמרא אומרת (יבמות כ"ב כ"א)

ש"גר שנתגייר כקטן שנולד דמיי, אך היא לא הביאה לכלל זה שום מקור. ועוד, אם נתבונן נראה שכלל זה מופיע רק בהקשר

קורבה ולא בענייני ממונות, למשל. ולפי האמור לעיל הדברים מבוארים כמין חומר:

"בזה מושטת לנו בקנה התשובה למה שנתקשו האחרונים מהו המקור להלכה זו ושמפליא ביותר שחז"ל לא מצאו לנכון

לציין זאת, כפי הנראה מרוב פשיטותו. דלפי האמור, הרי זה מפורש בדברי רות שאמרה 'עמך עמיי, שתוכן הגירות הוא

בעיקרו עזיבת העם שמנו בא וכניסתו לעם ישראל. ומכיוון שגירות פירושה כניסה לעמ"י, לא רק קבלת תורתו, הרי פשוט

ומובן שבוזה מתנתקים כל ההקשרים המשפחתיים שקשורים עם הזהות הלאומית הקודמת, שאם הגר הוא בן עם ישראל

אינו יכול להיות בו בזמן גם שייך למשפחה שהיא חוליא אחת של העם ממנו בא. ממילא גם מובן שאין אומרים 'כקטן

שנולד' לגבי נכסים וכיו"ב כי רק בנוגע להשתייכות הלאומית, שנובעת מקשרי המשפחה הוא שנאמר דבר זה אבל לא לשום

עניין אחר זולתו".

סיכום

מבאר הרב ישראלי זצ"ל שמהותו של בית הדין לגיור הוא היותו נציג של עם ישראל, הנציג הממונה על דלת הכניסה לעם היהודי, ומחליט לקבל את אותו גר שמוכן לעזוב את הלאומיות הישנה שלו ולדבוק מכאן ואילך בלאומיות של עם ישראל.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישי, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל': 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

בסך הכול מורה

"לא חבל?!", הוא אמר והניד את ראשו בצער, "בחור מוכשר כמוך הרי היה יכול להגיע רחוק. לשחק אותה בגדול, לעשות כסף. מכל המקצועות בעולם זה מה שבחרת להיות?! מ-ו-ר-ה?! סליחה שאני אומר אבל לא בזבוז לשרוף את הזמן ואת הכוחות שלך על בעיות משמעת של מתבגרים מעצבנים, כשיכולת להיות עו"ד מצליח או להביא איזה אקזיט פראי בהיי-טק?".
ואתה שמעת את הדברים האלו יותר מפעם אחת ובכל זאת בחרת אחרת. הסתכלת למציאות בעיניים, הקשבת ללב שלך וחיפשת את המקום בו תוכל לממש את השליחות שלך עד הסוף. אתה לא רוצה להתעסק עם מחשבים וגם לא בא לך להסתובב בבתי משפט. במקום זה אתה מעדיף לגעת בנשמות. ללטש יהלומים ולעבוד במקצוע עם השכר הגבוה ביותר במשק. לא, לא שכר של כסף. תגמול מסוג כזה שאי אפשר למדוד אותו בכלל בשקלים. הוא שייך לסדר גודל אחר לגמרי של מי שמנת חלקו אינה עיסוק בניירות או במספרים, אלא בחיים עצמם. לא לחפור בעבר או לטחון את ההווה, אלא לעצב בסבלנות ובמסירות את העתיד. אתה בחרת להיות 'גנן'. לטפח פרחים יפהפיים הנמצאים בשלב קריטי בגידול שלהם ולעזור להם לפתח ולעצב את אישיותם ואת עולמם. הם קולטים וסופגים כל דבר שהם נפגשים איתו וגם מחפשים מודלים חיים להזדהות איתם. במקום הזה בדיוק אתה רוצה להיות, וזו התכלית שלמענה אתה פוקח את עיניך כל בוקר.

אבנים שחקו מים

בתחילת הדרך, חייבים להודות, חשת לא פעם תסכול עמוק. כמה השקעת בלהכין שיעורים, לייצר מערכים ולתכנן מתודות. והם, נדמה היה שפשוט מצפצפים עליך. לא מקשיבים, לא קולטים ולא מעריכים. התעסקו כל הזמן בדברים אחרים והתייחסו באדישות להשקעה הגדולה שלך. אוי, כמה שזה היה מתסכל. אך עם הזמן למדת להביט עמוק יותר. הבנת שאסור למהר לשפוט לפי מה שנראה מבחוץ. לפעמים זה הרי חלק מן המשחק שלהם. להפגין כאילו הדברים אינם נוגעים להם. אבל אם אתה מחנך אמיתי הרי שאתה חייב להיות אדם מאמין. וכיוון שכך אתה יודע שאינך עוסק בבלוקים של אבן או בבולי עץ. אתה עומד מול נפשות חיות, ואצלן כל אמירה, כל מגע וכל חיוך, הם כמו טיפות החוקקות ומותירות רושם אפילו באבן הקשה ביותר, כל שכן בלבבות בשר ודם.
הזמן והניסיון גם גילו לך כמה תובנות יקרות. למדת, למשל, שהשיעור אינו מתחיל מהרגע בו אתה מסיים את הקראת השמות ומתחיל להעביר את החומר ואפילו לא מהרגע בו אתה נכנס לכיתה. הוא מתחיל מהשניה בה נכנס מבעד לשער בית-ספר ומברך את התלמידים ב'בוקר טוב' חייכני, ואולי בעצם מן הרגע בו אתה פוקח את העיניים עם שחר ומחליט איזה מצב-רוח אתה עוטה על עצמך היום.
למדת גם שהצלחה של שיעור אינה נמדדת רק בכמות ה'חומר' שהועבר בו. כמה מן השיעורים הטובים ביותר שלך, היו כרוכים בהפרעות, בלאגן והתמודדות עקשנית עם מכשולים. אך מבחינה חינוכית הם היו מעולים ומה שנצרב בליבם של התלמידים שהיו שם לווה אותם עוד הרבה הזמן. למדת ששיעור טוב, יותר משהוא מועבר במילים, הוא זורם דרך החיים, ובאמצעות האופן בו אתה מתנהג, מגיב וחי. אתה מזכיר לעצמך כל הזמן שידע ואינפורמציה הם חשובים, אבל בשום אופן הם אינם העיקר. יותר משהעולם שלנו צריך עוד ויקיפדים מהלכים, הוא זקוק לבני אדם עם אופי, אישיות ומידות טובות. מעל שולחן העבודה שלך תלית משפט שנתקלת בו פעם ומאז אינו מרפה ממך: "אישיותו של המורה היא הטקסט שהתלמידים לומדים, ואת הטקסט הזה הם לא ישכחו לעולם...".

פרחי הגן

זה לא היה לך קל אבל למדת עם הזמן גם להיות נוקשה ואסרטיבי כשצריך. בניגוד לחשש המנקר בלב שלשמוע ממך 'לא' יגרום להם לאהוב אותך פחות ואולי אף להתרחק ממך, גילית שהם זקוקים לגבולות האלו כמו אוויר לנשימה. זה נותן להם ביטחון, מסמן להם כיוון, ומגן עליהם מפני הסתבכויות.
גילית שיש כל מיני סוגים של תלמידים. יש כמובן את אלו שאי אפשר לפספס. המבריקים שיודעים את המסקנה של השיעור כבר למראה הכותרת על הלוח, ולעומתם המופרעים שכאילו מנסים לגרום לך להתחרט על היום בו בחרת להיות מורה. לאלו כמו לאלו השתדלת תמיד לתת בדיוק את המזון החינוכי והלימודי שהם זקוקים לו. יחד עם זה הקפדת לא לפספס את 'ילדי הדממה'. השקטים והעדינים שיושבים תמיד בצד וידם לעולם לא תונף אל-על כאשר אתה שואל שאלה. בסבלנות ובהתמדה גילית שוב ושוב שמאחורי החזות הצנועה שלהם מסתתר לא פעם פוטנציאל עצום שרק מחכה למי שיעזור לו להפציע החוצה. אתה מזכיר לעצמך בכל שנה שאומנם תעודה צריכה להינתן בסוף המחצית אך לעולם לא ניתן לגמד בני אדם למיטת סדום של מספרים וציונים. ישנם רבים שהכשרונות הלימודיים שלהם אומנם חלשים, אך אלוקים בירך אותם באוצרות אחרים וצריך רק להאמין בהם ולסייע להם לגלות אותם. אתה נזכר כל הזמן באותו מורה מן התיכון או אולי אפילו מן היסודי שדמותו נצרבה בליבך לעד, ואתה יודע ש"מורה טוב – מורה לחיים" אינה סתם סיסמא שיווקית אלא אמת צרופה ויקרה שנותנת לך כוח להמשיך להכין עוד שיעור עד השעות הקטנות של הלילה, ולקום מחר שמח ומלא ציפיה לעוד יום של ליטוש יהלומים.

מוקדש באהבה והערכה ל-165 אלף מורות ומורים שעבורם בית-ספר אינו דבר שהסתיים בגיל 18 אלא הוא טעם החיים.

יפורסם בעלון 'שבת בשבתו'

Jerusalem, Israel

ירושלים, ישראל

טבת תשס"א

מכירת אדמה לנוכרים בארץ-ישראל כיום

שאלה

- א. האם מותר למכור כיום אדמות לערבים, כאשר הסיבה היא המחיר הגבוה שהם מציעים?
- ב. האם לעורך-דין מותר לסייע במכירה כזו, בגלל הנימוק שאם הוא לא יעשה זאת, יעשו זאת כן אחרים?
- ג. האם מותר ליהודי למכור קרקעותיו שנמצאות בתוך שטח מיושב ערבים? האם ניתן להשתמש כאן בנימוק של "מציל מפי הארץ"?
- ד. האם מותר למכור קרקעות לחברות היי-טק, כמו סיסקו ואינטל או אחרות, לבנייני תעשייה או משרדים, כאשר חברות הללו הם בבעלות נכרים?

תשובה

- א. יש בעיה חמורה במכירה גמורה לנוכרים של קרקע בא"י, ולכן צריך כל מקרה פרטי להישקל לגופו של עניין.
- ב. כאשר מטרתם של הקונים היא לעקור את עם ישראל מארצו, אסורה המכירה באיסורים חמורים¹.
- ג. אך ורק במקום שהחשש שבסעיף ב אינו רלוונטי, מותר למכור לערבים קרקע שנמצאת במרכז שכונה ערבית, בתנאי שאינו מוצא קונים יהודים, ואינו יכול להשכירו לערבים. אף במקרה כזה, מן הראוי לעשות כל מאמץ שלא למכור².
- ד. אסור לסייע לישראל במכירת קרקע לנוכרי כאשר יש בה משום איסור "לא תחנם"³.
- ה. מותר למכור לחברות היי-טק קרקעות לצורך תעשייה ומשרדים⁴.

¹ איסור "לא תחנם" (דברים ז, ב) נדון באריכות בפוסקים בהקשר להיתר המכירה, ובאחרונה בהקשר למסירת שטחים מא"י לצורכי "הסכמי שלום". סיכום השיטות השונות וההיתרים נמצא ב"תחומין" (ב, עמ' 193) במאמרו של הר"י ורהפטיג וב"תחומין" ח במאמר של הרב"צ קריגר. הוויכוח בעניין מסירת שטחים מופיע ב"תחומין" י (עמ' 34) במאמרו של הגר"ע יוסף, ושוב באריכות ב"תורה שבע"פ" (טו, עמ' כו-לו). גם ב"ספר השמיטה" לגרי"מ טיקוצינסקי (ח"ב פרק י). מנויים כל ההיתרים שהובאו בפוסקים בעניין זה, כגון בישמעאלים שאינם עובדי ע"ז, באונס, כאשר כבר יש לגוי קרקע, כשיש הנאה ליהודי מזה, וכשמחליף כנגד קרקע אחר, שנויים במחלוקת. בגלל מחלוקות אלה כשבו הפוסקים להתיר את מכירת הקרקעות לענין שביעית המכונה "היתר המכירה", התנו היתרם בכך שתהיה זו מכירה לזמן, כסניף נוסף להתיר. ואף על זה חלקו ה"חזון אי"ש" וסיעתו. על-כן נראה שבמקרה שאין בו סיבות מיוחדות, בוודאי אין מקום להתיר מכירה לגוי, אפילו מוסלמי, ובפרט במקום שנראה, שכוונתו של הקונה לפגוע בישראל, כפי שניכר בעובדה שהוא מוכן לשלם כל מחיר. וראוי להוסיף שאם בעקבות קניין הגוי תתעורר סכנה ליהודים, במישור הפרטי או הציבורי, הרי שיש במכירה זו גם איסור משום "לא תעמוד על דם רעך". סכנה זו חמורה שבעתיים כיום, בתקופה של טרור ופיגועים.

יתכן שבעקבות הקמתה של מדינת ישראל והחלת רבונות ישראלית בכל שטחי המדינה, יש מקום לעורר דיון מחודש בנושא "לא תחנם". בספר "שמיטה ממלכתית במדינת ישראל" לרב זאב ויטמן (פ"ב סעי' ח, א) מערער המחבר על היתר המכירה מכוח קיומה של רבונות זו. טענתו היא שלא ניתן להפקיע את מצוות שביעית, מכיוון שהרבונות הישראלית נשארת. הוא מוכיח את טענתו מדברי הראי"ה בשו"ת "משפט כהן" (סי' סח) שחידש, שבגוי שכבר גר בארץ אין איסור "לא תחנם", והיקשו עליו שהנה יש איסור לא תחנם בז' אומות שגרו בארץ, והשיב הראי"ה שכיון שנכבשה הארץ, בטלו מגוריהם הפרטיים של שבע אומות, ומכאן ואילך אסור לתת להם חניה. הוכיח משם הרב ויטמן, שדעת הראי"ה, שרבונות ציבורית מפקיעה בעלות פרטית. לענייננו מוכח משם שלאחר שחלה רבונות ציבורית, עדיין יש איסור "לא תחנם", שהרי תשובת הראי"ה הייתה, שיש איסור לא תחנם בז' אומות אחר הכיבוש, למרות שיש כבר רבונות ישראלית.

² בספר "כפתור ופרח" (פרק י) דן מחברו במקרה כזה ומחדש שמותר למכור קרקע שנמצא במרכז איזור נכרי, על מנת לעבור למקום אחר. ויש שחלקו עליו והוכיחו, שאין להתיר במקרה כזה, ועיין "הר צבי" בתוך הסי' "כרם ציון" (שביעית סי' א) שיישב דבריו. אמנם ניתן לצרף כאן גם את שיטותיהם של הרבנים הראשיים לישראל שבישמעאלים אין "לא תחנם", כפי שמאריך להוכיח הגר"ע יוסף בתושבע"פ הנ"ל, וכן הסכים הראי"ה קוק (שו"ת "משפט כהן" סי' סג), בצירוף עוד היתרים, והגרי"ה הרצוג ("תחומין" ג, עמ' 173) אף בלא היתרים נוספים, והרב נ"א רבינוביץ בספרו "יד פשוטה" (הלכות ע"ז פ"ו). גם יש שהתירו, כשהמכירה היא לטובת היהודי ("ישועות מלכו" יו"ד סי' נה ו"תורת יהונתן"). אך "הר צבי", "חזון אי"ש" ו"בני ציון" חלקו עליהם. גם יש פוסקים שהתירו למכור לערבי כאשר כבר יש לו קרקע אחר בארץ. על-כן יש מקום לצרף את כל ההיתרים הללו כדי להקל במקום שבו, אם לא ימכור לערבי, יפסיד את הקרקע. אמנם כל-זה בתנאי שאינו יכול למכור לישראל אחר או למצוא דרכים אחרות כדי להמשיך ולהחזיק בקרקע. בימינו, כשיש

ארגונים יהודיים שעוסקים בקניית אדמות כאלה, ודאי שצריך לפנות אליהם בתחילה. מכל מקום עדיף להשכיר את הקרקע לערבי, שאין זה אלא איסור דרבנן, מאשר למכור לו, שהרי יש במכירה כזו חשש איסור תורה.

³ אף כשאין איסור דאורייתא של "לפני עיוור", דהיינו בחד עברא דנהרא, שאפשר למצוא עו"ד אחר בלא הוצאות נוספות, ישנו איסור דרבנן של מסייע לדבר עבירה, כפי שהכריע הש"ך (שו"ע יו"ד סי' קנא, ס"ק ו). וישנם מקרים שבהם יתכן שאין איסור מסייע, כגון במומר. ה"דגול מרבבה" (שם) העמיד דבריו בכל חוטא במזיד שאין מצוה להפרישו. ובשו"ת "בית יצחק" (או"ח סי' כט) הרחיב את היתרו של הש"ך למומר לאותה העבירה, שאין מצוה להפרישו אלא "הלעיטהו". ויעויין עוד ב"ביע אומר" (ח"ב או"ח טו) וב"אגרות משה" (יו"ד סי' עב). אמנם פוסקים רבים החמירו במומר ובמזיד, וגם צ"ע מה הדין בתינוקות שנשבו, ולכן ראוי להחמיר בזה. ועיין ב"מלומדי מלחמה" לרב נ"א רבינוביץ שלפי דבריו שם האיסור הוא מדאורייתא גם במה שאנו מכנים "חד עברא דנהרא".

⁴ היתר זה נובע מצירוף כמה מן השיטות שהזכרנו קודם:

- א. מכירה לטובת היהודי, בפרט במקרה זה שהוא טובת היישוב, שחברות מחו"ל ישקיעו בארץ ויפתחו את הכלכלה, דבר שגורם לחיזוק תושבי המדינה ולחיזוק אחיזתנו בארץ-ישראל.
- ב. כאשר הגויים הקונים אינם עובדי ע"ז, דהיינו מוסלמים - ולכמה שיטות אף נוצרים אינם עובדי עבודה זרה - ראה "תחומין" (ד, עמ' 174) דעת הגריא"ה הרצוג, וראה "תחומין" (ח, עמ' 368) מאמר מהר"ש אבינר ובשו"ת "במראה הבזק" (חלק א תשובה נט, כב במהדורה ראשונה).
- ג. כשהגויים נמצאים בחו"ל, ומסתבר שהבניינים לא ישמשו גם בעתיד לצורך מגוריהם, יש שמתירים זאת (הגר"י פרלעא בסה"מ לרס"ג ל"ת יג, יד והר"י ורהפטיג חיזק את דבריו).
- ד. מכיוון שבחברות הני"ל עובדים בדרך כלל יהודים, ולמעשה רק הבעלות הפורמלית על הקרקע היא של נכרים, לא ניתנת אחיזה בקרקע לנכרים. (סברה דומה כתב הגרצ"פ פרנק ב"כרם ציון" סי' ג).
- ה. יתכן שבחברה בע"מ לא נאמרו כלל איסורי התורה הני"ל, ואפשר לצרף את השיטות שסוברות כך, ובפרט שמצוי שבחברות כאלה ישנם יהודים רבים שנמנים עם מחזיקי המניות. עיין סיכום השיטות בקובץ "דברי משפט" (ח עמ' קמה) במאמרו של הרמ"פ זונדר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנר'ך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי הוהפך את התורה ל"תורת חיים".

